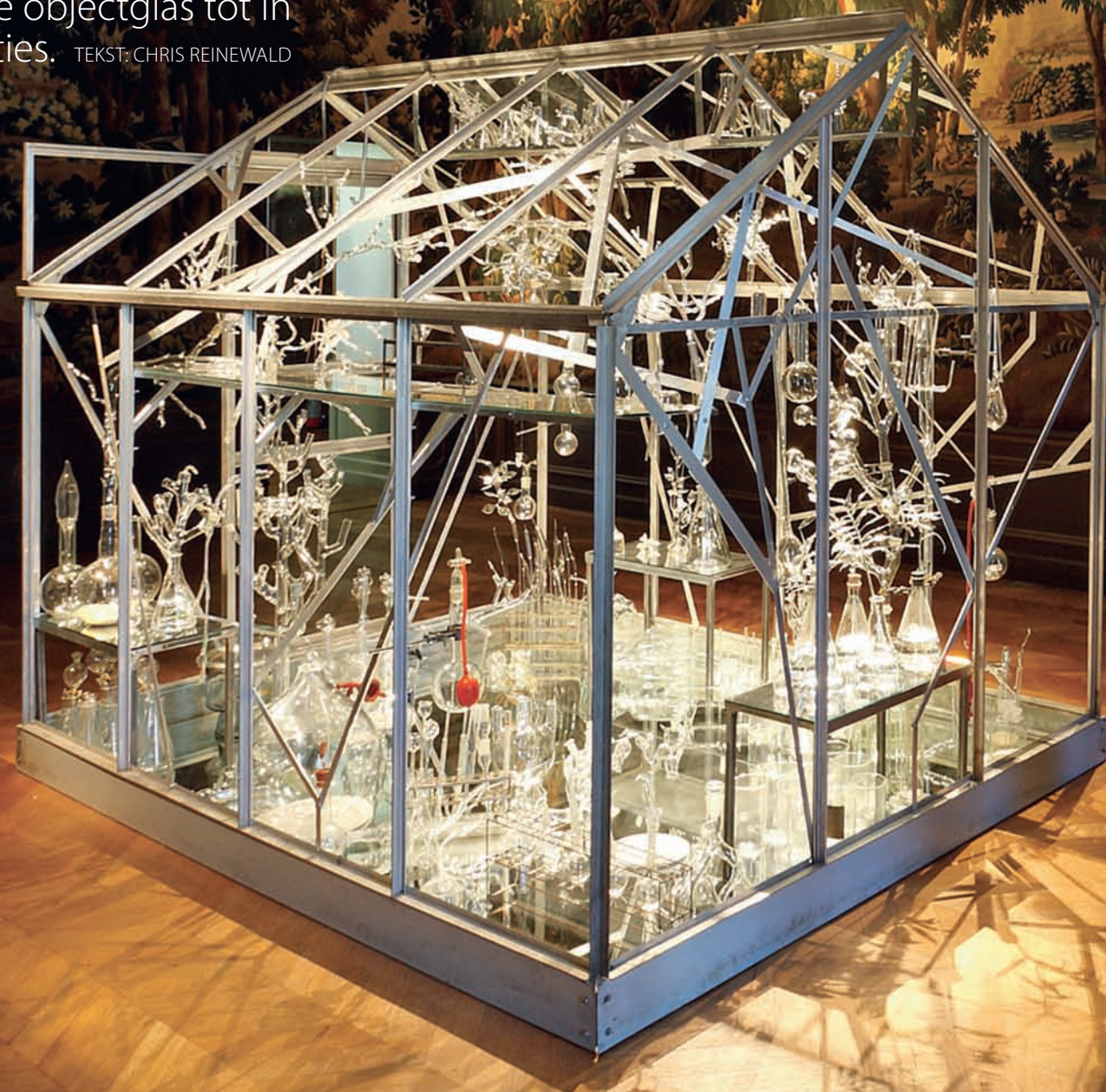

BEEILDEND GLAS

Op de bonte expositie in het Haags Gemeentemuseum over veertig jaar glaskunst van de Rietveld Academie zijn de invloeden van de (glas-) kunstenaars die de afdeling leidden terug te zien bij hun studenten. Afwezig is toegepast gebruiksglas. Toch blijven vazen, kommen en flessen nog vaak de oervorm, van het vroege objectglas tot in recente installaties. TEKST: CHRIS REINEWALD

Caroline Prisse/Cees Laan, z.t., installatie met glasobjecten, 2009 (foto: Jan Zweers).

H

aar ogen vonken boos als ik vraag of zij ook glaskunstenaar is. 'Nee, dat ben ik niet', zegt Caroline Prisse, terecht verontwaardigd. 'Ik ben kunstenaar. Bij andere beeldende kunst noem je het materiaal toch ook niet?! In de veertig jaar dat de glasafdeling van de Rietveld Academie bestaat studeerden tachtig kunstenaars af. Daaruit hebben we veertig gerenommeerde namen gekozen. Een score van vijftig procent, dus bepaald niet slecht!'

Prisse stelde niet alleen mede de expositie samen, ze ontwierp ook een van de meest spectaculaire onderdelen ervan. Een ambachtelijk glaskunstenaar bouwde op haar aanwijzingen een soort kas met daarin quasiwetenschappelijke, biologische glasmodellen. Ze verwijst daarmee naar Leopold en Rudolf Blaschka, de Oostenrijkers die rond 1850 fabuleuze glasmodellen van dieren en planten maakten; zonder een greintje artistiek ego.

Dat is op deze expositie wel anders. Iedere kunstenaar schept een eigen universum in de behoefte met haar of zijn glas aan te sluiten bij beeldhouw- of conceptuele kunst.

Dat gaat de één zichtbaar beter af dan de ander. Meesterschap in techniek gaat niet per definitie vergezeld van autonome kwaliteiten. Maar goed, beter kun je je gewoon verbazen over de bonte parade aan glas, resultaat van veertig jaar blij en noest experimenteren.

Toch zag het er in 2003 naar uit dat directeur Tijmen van Grootheest, gedwongen door bezuiniging, de afdeling zou sluiten, daarmee een van de internationale kroonjuwelen van de academie weggooiend. Het bleef bij een reorganisatie en het aanstellen van een nieuw afdelingshoofd: Caroline Prisse, autonoom kunstenaar.

Rare jongen

Meer dan textiel of keramiek hield het 'Rietveld'-glas zich altijd verre van toepassingen door de industrie, in dit geval de glasfabriek in Leerdam. Hun eisen werden als te beperkend ervaren. Dat vond ook Sybren Valkema (1916-1996), die het zogeheten vrije glas in 1965 vanuit de VS naar Nederland bracht. Glasontwerpers mochten destijds niet zelf de techniek beoefenen waardoor dat deel van hun artistieke ontwikkeling in handen bleef van ambachtelijke meesterblazers. De glasfabriek zelf beschikte niet over de tijd en het geld om ontwerpers te laten ex- »

Caroline Prisse
autonoom kunstenaar,
hoofd glasafdeling
Rietveld Academie

'Aan studenten vraag je: wat wil je met dat glas? Wat is de zin ervan het materiaal te gebruiken?

Als je die gevoeligheid hebt ontwikkeld, kun je een keer een installatie met alleen boeken over glas maken of met bewegende objecten op een glasplaat.'

Durk Valkema
kunstenaar/ovenbouwer,
initiatiefnemer van Vrij Glas

'Net als mijn vader, veertig jaar terug - ik was destijds 'gewoon' een van zijn studenten

- hebben wij nu een studio, in het Hemweggebied waar kunstenaars ook weer met glas kunnen experimenteren. Zo'n laboratorium om technische kennis te kunnen uitwisselen maar ook om te discussiëren is essentieel voor het vak.'

Frank Tjepkema
alias 'Tjep', industrieel ontwerper

'Nou nee, met vrije vormgeving heb ik helemaal niets. Zelf ben ik totaal geen ambachtelijk persoon. Ik heb een waterkaraf in glas ontworpen en hou van het industriële omdat je dan grote oplagen kunt maken: betaalbare producten voor een groot publiek.'

Arnoud Odding
directeur Nationaal Glasmuseum, Leerdam

'In Leerdam waarde- ren we wel degelijk de experimenten van de Rietveld Academie.

Ook in ons binnenkort vernieuwde glasmuseum komt meer aandacht voor vrij glas en voor het experimenteren ermee.'

perimenteren. Men moest omzet draaien. Valkema leerde via de Amerikaan Harvey Littleton op een symposium in New York het 'studioglas' kennen. Een verrijdbaar gas- oventje maakte zelf experimenteren mogelijk. Ideaal voor glasontwerpers met jeukende vingers. Valkema bouwde de oven na en wist als adjunct-directeur van de Rietveld Academie het bestuur te overtuigen in 1969 een afdeling vrij glas op te richten. Er zijn daar nu vier generaties voor- aanstaande kunstenaars opgeleid.

Bert Frijns hoorde bij de eerste lichting: 'Ik was al afgestudeerd als beeldhouwer, maar wilde met glas werken. Van Valkema mocht ik nog twee jaar blijven om dat bij hem te leren.' Internationaal hoort Frijns met zijn etherische en monumentale schaalvormen met knik in de bodem tot de absolute wereldtop. Dat geldt ook voor Mieke Groot en Richard Meitner, zijn tijdgenoten. Meitner kwam vanuit Californië in 1972 naar 'de' Rietveld als een van de eerste buitenlandse studenten: 'Ik studeerde aan Berkeley bij Marvin Lipovsky en Peter Voulkos, die weer bij Littleton les hadden gehad. Mijn relatie met mijn vriendin was voorbij, dus wilde ik ver weg. Mijn vader was ooit uit Oostenrijk naar de VS geëmigreerd, daarom trok Europa mij. Ik hoorde van de Rietveld en hoopte daar een soort tovenaarsleerling te worden. Vrijer dan in Amerika tenminste. Maar ach, wat weet je als je 23 bent? Ik was een rare jongen op zoek naar een plek waar ik kon aarden en spannende dingen kon maken. Dat was de Rietveld, waar ik ook geestverwanten trof.'

Materiaalgek

Met Mieke Groot vormde Meitner acht jaar lang (tot 2000) de leiding van de afdeling na Valkema's pensionering. In die periode nam het wilde experimenteren vaste vormen aan omdat men zich voedde met invloeden uit de beeldende kunst. Zo neemt Groot vaak pot- en schaalvormen als uitgangspunt die ze met een fabuleuze techniek onder lagen glas en een ondoorzichtige emaille huid bedekt. In de dominante stijlkamer van het museum richtte Groot met haar Afrikaans aandoende objecten een prachtige installatie in.

Ook Meitners werk is er. Probleem is dat zijn objecten individueel nauwelijks onder een noemer te brengen lijken. Pas bij elkaar, zoals in 2007 op een kleine overzichts- expositie in het Leerdams Glasmuseum, herken je zijn associatieve gedachtegang. Meitner zet zijn technische kunnen in tot ver buiten de reguliere glastechnieken. De objecten lijken gedaanteverwisselingen en schijn- gestaltes, voortgekomen uit een eraan voorafgegaan maak- en denkproces. Meitner gebruikt religieuze symboliek van Rozenkruisers of vrijmetselaars - naast popartinvloeden uit de West Coast-keramiek, de stroming waartoe zijn leer- raar Voulkos behoorde. In een ander object is het of Meitner de melancholieke robot uit de film *The Wizard of Oz* met wetenschappelijke kolven laat goochelen.

Meitner is een postmodern kunstenaar pur sang die zich - toevallig - in glas het best kan uitdrukken. Je moet >>

Durk Valkema, *Glazen Stad*, geblazen/verlijmd glas, bladgoud, 1976, collectie Nationaal Glasmuseum, Leerdam (foto: Ron Zijlstra).

Ryoko Sato, *Loving Myself*, gegoten glas/haar, particuliere verzameling (foto: Chris Reinewald).

Caroline Prisse, *De Groen- machine*, glas/metaal, 2003 (foto: Ron Zijlstra).

'Ik hoopte op de Rietveld een soort tovenaarsleerling te worden.'

‘Als je gewend bent aan de Leerdamse traditie is wat wij met glas doen vreemd.’

Richard Meitner, Trappen aflopend, 2009 en Jerome Harrington, The Glasarchive, kast met boeken met glas in de titel, 2008 (foto: Jan Zweers).

Bert Frijns, Vazen op steen, vervormd vlakglas/natuursteen, 1993, Collectie Haags Gemeentemuseum (foto: Gilles van Niel).

Mieke Groot, Djenné, vrij geblazen glas/emaille, 2005 in installatie (foto: Chris Reinewald).

zijn oogstrelende fantasmagorie dan ook niet willen verklaren.

Het idee van transformatie door glas typeert het oeuvre van Jens Pfeifer. Hij maakt lichaamsdelen en geweren maar ook speelgoedieren in glas. Materiële kwetsbaarheid uitgespeeld tegen fysieke kwetsbaarheid.

Lisa Gherardi, Richard Pryce en Susan Hammond schoven richting keramiek op met objecten die door hun textuur op archeologische, postatomaire vondsten lijken.

Nog verdergaande materiaalgekte en ontsprende technieken leidden tot geforceerde vormen, zo oordeelden beschouwers en galeristen die zich daarom rond 1995 van de vrije glaskunst afkeerden. Had de glaskunst zich in een doodlopende straat gemanoevreerd?

Meitner desgevraagd: ‘Het idee glaskunst vind ik onzin. Als discipline heeft glas geen toekomst maar goed opgeleide kunstenaars die ermee werken hebben dat wel.’

En Groot, die als sieraadkunstenaar via glazen bolletjes glas ook als haar discipline omarmde: ‘Als je gewend bent aan de Leerdamse traditie van Meydam en Copier is onze benadering vreemd. Hetzelfde geldt voor hedendaagse muziek, die eveneens een bestaande traditie herformuleert.’

Shinto en slet

Na Elisabeth Swinburne, opvolgster van Groot en Meitner, laveerde Caroline Prisse in 2003 de glasafdeling richting conceptuele kunst. Zo zorgde ze voor een fris elan. Die insteek gaat haar zelf ook uitstekend af, getuige een – voor haar uitgevoerde – installatie met quasiwetenschappelijke, biologische glasmodellen. In een andere stijlkamer prijkt een ogenschijnlijk glasloze installatie van Maria Lammeren, die recent afstudeerde.

Op een stapel dekens takelt een speelgoedhijskraan uit vilt geknipte bloemsilhouetten omhoog. Aan de uiteinden vind je dan - eindelijk - grote druppels van glas, dat hier eerder als metafoer dient dan om technische en visuele kwaliteiten te etaleren.

Voor de Japanner Simsa Cho vertegenwoordigt glas een shintoïstische waarde. Cho koppelde zijn herinneringen aan de Japanse Sanzenbutu-tempel voor 3000 godheden aan zijn fascinatie voor transparant en resonerend glas als lichtdrager. Drie glasschermen vertegenwoordigen heden, verleden, toekomst. Volgens dit idee bouwde Cho vorige zomer een installatie en voerde er een performance in uit; geregistreerd op dvd. Blokfluiten klinken, een trommel roffelt sonoor. Traag dansen figuren om een mediterend persoon heen. Het is Cho zelf. De rauwe energie van de dansers en de ruimte brengen hem uiteindelijk in een toestand van purificatie.

Glas is gewillig. Maar die meegaandheid is ook gevaarlijk, realiseert Mia Lerssi zich ten volle. Met haar wandinstallatie uit 2008 verbeeldt ze letterlijk de verleidelijke grilligheid en kitsch die daarbij op de loer ligt. We lezen over de sletterige keerzijde van Assepoesters glazen muiltje in druipende glasletters: Cinderella is a slut. <<

Glas(s)

Gerrit Rietveld Academie Amsterdam 1969-2009 t/m 1 november Haags Gemeentemuseum Stadhouderslaan 41 2517 HV Den Haag www.gemeentemuseum.nl

Catalogus: Titus M. Eliëns en Caroline Prisse, *Glas(s)*, Gerrit Rietveld Academie Amsterdam 1969-2009, Waanders Uitgevers, Zwolle, ISBN 9789040086052, €34,50.

DVD Simsa Cho: *3000+1*, www.simsa-cho.com

• **TABLEAU FINE ARTS CARD AANBIEDING** zie p. 100-2

Barbara Nanning
keramiste en glaskunstenaar

‘In de tijd dat Bert Frijns glas ‘deed’, studeerde ik af als keramiste. Pas de laatste jaren maakte ik de overstap naar glas. Het zijn eigenlijk wel verwante materialen. Ik werk nu in Murano aan een kroonluchter naar mijn ontwerp.’

Benno Tempel
directeur Haags Gemeentemuseum

‘Hedendaagse glaskunstenaars kijken naar oud glas, zoals wij dat in de collectie hebben. Naar de klassieke filigrantechniek bijvoorbeeld. De techniek is hetzelfde gebleven. Het unieke hier is dat we beide tradities dicht bij elkaar exposeren, zodat je het met eigen ogen kunt vergelijken.’

Bert Frijns
glaskunstenaar

‘Ik was al afgestudeerd als beeldhouwer, maar wilde met glas werken. Van Valkema mocht ik nog twee jaar blijven om dat bij hem te leren.

De Werkgroep Glas werd in 1969 aan de Rietveld Academie opgericht en was hiermee de eerste opleiding in Nederland die het kunstacademiestudenten mogelijk maakte om te experimenteren met glas.’

Simsa Cho (Shinji Kasema)
glaskunstenaar en performer

‘Mieke en Richard lieten mij als student vooral mijn gang gaan. Dat beviel me wel. In

Japan werkte ik op school met glas dat als heel puur werd gezien. Hier kon je ook met onzuiver of gebroken glas werken. Uiteindelijk heb ik geen ambacht geleerd maar heb ik een leven gestudeerd. En ik ben in Amsterdam gebleven.’